

Oponentský posudek disertační práce Petry Březáčkové: „Zahrady toskánských velkovévodů mezi Toskánskem a Čechami v 18. a 19. století“, FA ČVUT, 2021, 507 s.

Rozsáhlá práce Petry Březáčkové je vyústěním autorčina dlouholetého zájmu o dějiny zahradní architektury v 18. – 19. století na straně jedné a česko-italské vztahy na straně druhé. Již před téměř deseti lety na sebe Petra Březáčková upozornila svou diplomovou prací vypracovanou na univerzitě ve Florencii a věnovanou osobností významného zahradníka ve službách toskánských Habsburků Josepha Fritsche (1774–1867). Detailnější analýza Fritschovy tvorby dovolila autorce postupně publikovat některé analytické práce věnované jak českému, tak italskému prostředí, a následně ji dovedla až k předkládané syntéze.

Právě téma proměn architektury a koncepce zahrad toskánských velkovévodů v období 1737–1849 (tedy v období vlády Františka Štěpána Lotrinského, Petra Leopolda, Ferdinanda III. a Leopolda II. v Toskánsku) je velkým a zásadním tématem, ke kterému má Petra Březáčková s ohledem na své působení v Itálii a detailní znalosti italského prostředí kompetence a předpoklady jako málokdo jiný.

Předností výzkumu Petry Březáčkové je především rozsáhlá heuristika, a to zejména v italských archivech a knihovnách. Pouze ten, kdo má zkušenosti s informačním systémem a strukturou a tektonikou archivních fondů v italských archivech a ve Státním archivu ve Florencii, který byl v tomto případě hlavním zdrojem, zvláště, plně ocení osobní nasazení autorky při hledání detailních informací. Ukazuje se logicky, že dochované prameny pro italské, resp. toskánské prostředí, jsou mnohem bohatší, detailnější a pravděpodobně i lépe dochované, a dávají tak možnost autorce rozvinout proklamované teze daleko lépe, než je tomu možné u pramenů české provenience. Lze v této souvislosti upozornit v případě českého prostředí na případnou možnost dalšího výzkumu, který se zatím opíral hlavně o dochovanou mapovou a plánovou dokumentaci, a tou je bezesporu analýza účetního materiálu. Jde ovšem o cestu velice zdlouhavou a náročnou, nicméně právě pro česká panství spravovaná v 1. polovině 19. století toskánskou administrací jsou k dispozici rozsáhlé chronologické řady účetního materiálu, který by mohl být detailněji využit (Národní archiv, fond Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků. Administrace toskánských statků – účetní materiál, 20 800 účetních knih a 650 kantonů účetních příloh z let 1622–1918).

Hlavním cílem práce Petry Březáčkové je zjištění, zda a jakým způsobem působily při proměnách koncepce zahrad a zahradní architektury toskánských velkovévodů myšlenkové proudy konce 18. a počátku 19. století, především osvícenství. Tuto základní otázku postupně rozpracovává v různých úhlech pohledu ve čtyřech kapitolách. Ukazuje se zde a autorka to na

řadě míst účinně a působivě dokladuje, že jde o téma mezioborové mající řadu paralel a konotací v jiných kulturních okruzích, např. v literatuře, výtvarném umění, hudbě, ale i vědě apod. Jde zároveň o téma vysoce aktuální, které i dnes oslovuje zejména s ohledem na případné rekonstrukce zahrad panovnických a šlechtických sídel z daného období.

V první kapitole autorka shrnuje základní proměny zahradního umění v 18. – 19. století v historickém kontextu a přechod od formálních zahrad k zahradám neformálním anglického typu. V této souvislosti disponuje rozsáhlými znalostmi literatury, především románské a anglosaské. Všímá si prací některých zahraničních teoretiků, zejména anglických (W. Kent, L. Brown, H. Repton).

Ve druhé velice závažné kapitole je tento teoretický přístup dále rozpracováván. Stručnost kapitoly však autorce nedovolila rozsáhlejší analýzy a snad by do budoucna mohla tuto pasáž dále rozšířit.

Ve třetí kapitole se pak autorka přesouvá na Apeninský poloostrov, který představuje jako území recipující mnohovrstevným způsobem osvícenské myšlenky (učené společnosti, knihovny, vědecké spolky ad.). Součástí je i rozsáhlý exkurz přinášející přehled literatury k problematice budování zahrad zachované ve velkovévodské knihovně Palatina ve Florencii. Jádrem práce je pak kapitola čtvrtá, která je věnována po shrnutí příslušných historických souvislostí týkajících se dějin habsburské sekundogenitury v Toskánsku detailnímu popisu velkovévodských zahrad a jejich proměn. Pokud jde o toskánské prostředí, jde o výsledky již zmíněného výzkumu ve Státním archivu ve Florencii, především ve fondu Stavební kanceláře (Scrittoio delle fortezze e fabbriche), který byl ale doplněn rovněž výzkumem v Praze (fond Rodinný archiv toskánských Habsburků). Na jeho základě přináší práce řadu nových a jistě zásadních poznatků k dějinám velkovévodských zahrad Boboli, Cascine, Poggio Imperiale, Poggio a Caiano, Petraia, Castelo a především Pratolino. Pro prostředí české byly relevantní prameny využity rovněž (především zmíněný fond Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Národním archivu a fondy velkostatků ve státních oblastních archivech). Přes heuristickou snahu se autorce z různých důvodů, především kvůli limitující pramenné základně a pravděpodobně i nedostatku času pro studium v českých archivech nepodařilo u českých panství toskánských Habsburků (především Ostrov, Ploskovice, Zákupy a Buštěhrad) dosáhnout takové plasticity jako pro prostředí toskánské. Směr možného dalšího výzkumu byl naznačen na začátku tohoto posudku.

Přílohou k práci je objevná barevná příloha a dále příloha ediční (téměř 150 stran transkribovaných relevantních písemností především ze Státního archivu ve Florencii).

Přes nesporné klady práce, které byly shrnuty, se autorka neubráníla některým nepřesnostem. Ty jsou především formálního charakteru. Práce je psána osobitým, až originálním stylem, jehož podstatou je **imprese**. Téměř z každého řádku je patrné, jak je svým tématem autorka pohlcena a jak jej doslova prožívá a čtenáře do svého textu různými prostředky vtahuje. Jde především o střídání slovesných časů, časté používání literárních a knižních pojmů, jistou abstraktnost výkladu a inklinaci místy k publicistickému až žurnalistickému stylu. Po stránce jazykové však text vykazuje řadu prohřešků. Lze je pravděpodobně připsat chvatu při dokončení práce i skutečnosti, že jde o autorku dlouhodobě žijící a naturalizovanou v Itálii. Přesto text obsahuje nadměru překlepů, syntaktických nedostatků, prohřešků proti používání interpunkce, velkých písmen atd.

Nepřesně jsou někdy rovněž citovány použité zdroje, názvy archivů a archivních fondů, někdy i bibliografické údaje. Je tomu tak pravděpodobně především tehdy, kdy autorka přebírá citaci z jiného zdroje (např. uvádění dnes již neexistujícího názvu Státní ústřední archiv, nejednotné citování fondu Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků – Administrace toskánských statků, nebo nesprávné uvádění názvu děčínského archivu: správně Státní oblastní archiv Litoměřice, pob. Děčín).

Drobné nepřesnosti se vyskytují někdy i v obecně historických pasážích, např. s. 7, pozn. 2 (je třeba rozlišovat mezi majetkovou držbou toskánského rodu v přímém vlastnictví a prostřednictvím administrace), s. 8 (složitější převzetí panství Ferdinandem III. jako výsledek mezinárodních smluv), s. 142 (neexistující panství Zachovice, snad Žichovice, inkorporovaný statek k panství Kácov).

Závěr

Přes uvedené připomínky spíše formálního charakteru zdůrazňuji to podstatné, tedy, že předložená disertační práce Petry Březáčkové je prací původní, zpracovanou na základě původní heuristiky, s transparentně stanoveným cílem, úspěšnou analýzou a přesvědčivými závěry.

Jde o velice významný příspěvek k dané problematice, vykazující interdisciplinární přístup a dokládající autorčiny široké znalosti z řady oborů.

Práce by si zasloužila být v budoucnu publikována monograficky. Vydání by ale měla předcházet důkladná jazyková korektura, technická redakce a doplnění některé novější české literatury, ke které autorka nemohla přihlédnout (práce Michala Vokurky, Martina Aschenbrennera, Pavla Koblasý, Petra Macka a Pavla Zahradníka). K ediční příloze bych doporučil doplnit krátké záhlavní registry.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě. Při obhajobě by mohla být v rozpravě diskutována otázka, jak a kde případně výzkumy Petry Březáčkové komparovat s jinými prostředími a lokalitami (v Čechách, Říši či Itálii).

V Praze dne 18. 11. 2021

PhDr. Jan Kahuda, Ph.D.

Národní archiv